

NARODOWY BANK POLSKI
DEPARTAMENT SYSTEMU PŁATNICZEGO

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEGO
SYSTEMU PŁATNICZEGO W II PÓLROCZU 2007 ROKU

KWIECIEŃ 2008

I. WSTĘP

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia cykliczny materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w II półroczu 2007 r.

Materiał powyższy zawiera, podobnie jak materiały za poprzednie okresy, półroczną informację o:

- 1) funkcjonowaniu systemów SORBNET i SORBNET-EURO, prowadzonych przez NBP,
- 2) funkcjonowaniu systemów ELIXIR i EuroELIXIR, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- 3) poziomie rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce,
- 4) rynku kart płatniczych,
- 5) oszustwach w zakresie rozliczeń pieniężnych przeprowadzanych za pośrednictwem banków,
- 6) działaniach nadzorczych podjętych przez NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności oraz systemami autoryzacji i rozliczeń,
- 7) systemach rozrachunku papierów wartościowych, prowadzonych przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. i NBP,

oraz ogólną ocenę funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2007 r., a ponadto, po raz pierwszy, rozdział poświęcony przygotowaniom polskiego sektora bankowego do SEPA (Single European Payment Area - Jednolity Obszar Płatności w Euro).

II. SYSTEMY SORBNET i SORBNET-EURO

W II półroczu 2007 r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami SORBNET i SORBNET-EURO, były:

- 1) zmiany organizacyjne i funkcjonalne w obu ww. systemach usprawniające ich funkcjonowanie,
- 2) dostosowanie dokumentacji prawnej NBP, w tym zmiany regulacji wewnętrznych NBP, do zmian wprowadzonych w systemach SORBNET i SORBNET-EURO,
- 3) prace analityczne dotyczące obu omawianych systemów,
- 4) prace dotyczące przygotowania NBP i środowiska bankowego do uczestnictwa w systemie TARGET2.

Ad 1)

W drugim półroczu 2007 r. sfinalizowano prace nad kilkoma zmianami w obu systemach RTGS, rozpoczęte w pierwszej połowie roku. W wyniku wcześniejszych konsultacji i uzgodnień z bankami w ramach prac funkcjonującej przy Związku Banków Polskich Grupy Roboczej ds. Wprowadzenia Mechanizmów Usprawniających Rozrachunek Międzybankowy, wprowadzono w listopadzie 2007 r. postulowane przez banki zmiany w systemie SORBNET uwzględniające w szczególności m.in. nową funkcję dotyczącą blokowania środków przez banki na ich rachunkach bieżących na rozliczenie sesji KDPW oraz kilka drobniejszych zmian funkcjonalnych, tj. uzupełnienie zlecenia informacją o przyczynie jego zwrotu, zmiany w sposobie logowania administratora oraz dostosowanie do współpracy modułu również z TUXEDO 9. W tym samym terminie system SORBNET-EURO został dostosowany do zmienionej struktury komunikatów SWIFT w zakresie informacji o zleceniodawcach zleceń płatniczych – wprowadzona została możliwość poszerzonej informacji o nadawcy zlecenia (pole 50F) w zleceniach klientowskich kierowanych do systemu TARGET. Nowa wersja modułu bankowego SORBNET_BW (wersja 5.00), uwzględniająca powyższe zmiany, została uruchomiona w środowisku produkcyjnym w dniu 1 listopada 2007 r.

Ad 2)

W związku ze zmianą wynikającą z wprowadzenia w systemie SORBNET funkcji dotyczącej blokowania środków przez banki na ich rachunkach bieżących na rozliczenie sesji KDPW, został zawarty aneks do umowy rachunku bankowego prowadzonego w systemie SORBNET, regulujący zaistniałą zmianę. Aneks wszedł w życie w dniu 1 listopada 2007 r.

W związku z mającym obowiązywać od dnia 1 stycznia 2008 r. nowym stanem prawnym, wynikającym z ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz.U. Nr 157, poz. 1119 z późn. zm.) i dotyczącym sprawowania nadzoru bankowego przez Komisję Nadzoru Finansowego w miejsce Komisji Nadzoru Bankowego, uchwałą nr 49/2007 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 20 grudnia 2007 r. znowelizowano uchwałą nr 20/2004 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez Narodowy Bank Polski, zaś uchwałą nr 50/2007 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 21 grudnia 2007 r. zmieniła w powyższym zakresie uchwałą nr 12/2005 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 22 lutego 2005 r. w sprawie wprowadzenia wzoru umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO. Jednocześnie w celu

odpowiedniej zmiany umowy rachunku bankowego prowadzonego dla banków w systemie SORBNET-EURO został przygotowany i zawarty stosowny aneks porządkujący zaistniałą zmianę. Aneks wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2008 r.

Ad 3)

W ramach prac analitycznych w obszarze systemów SORBNET i SORBNET-EURO kontynuowano rozpoczęte w I półroczu 2007 r. prace związane z wypracowaniem koncepcji przeniesienia ww. systemów na nową platformę narzędziową (przejście z platformy INGRES II na ORACLE). Ustalono, że ostateczne propozycje dla podjęcia decyzji w tym zakresie będą przedstawione po przystąpieniu NBP do systemu TARGET2 oraz po określeniu wstępnej daty przystąpienia Polski do strefy euro.

W II półroczu 2007 r. została przeprowadzona druga edycja badania stopnia satysfakcji banków – uczestników systemów SORBNET i/lub SORBNET-EURO z obsługi rachunków banków prowadzonych w tych systemach przez Departament Systemu Płatniczego NBP. Badanie oparte było, podobnie jak rok wcześniej, na wypełnieniu przez banki anonimowych ankiet skierowanych do nich przez NBP za pośrednictwem Związku Banków Polskich. Celem powyższego badania było uzyskanie oceny poziomu usług świadczonych dla banków przez pracowników DSP i jej porównanie do oceny z roku ubiegłego, jak również ocena funkcjonowania systemów SORBNET i SORBNET-EURO oraz wynikająca z niej ewentualna potrzeba wprowadzenia modyfikacji poprawiających funkcjonalność ww. systemów, w tym ocena zmian wprowadzonych w systemach SORBNET i SORBNET-EURO w roku 2007. Ankieta skierowana została do 53 banków, tj. do wszystkich banków uczestniczących w systemie SORBNET. Wyniki ankiety wskazują na utrzymujący się wysoki poziom satysfakcji klientów z obsługi systemu/systemów (38% ocen bardzo dobrych i 62% ocen dobrych), przy czym zdecydowana większość banków uznała, że poziom obsługi rachunku nie uległ zmianie, a zdaniem 8 banków obsługa rachunku banku uległa poprawie. Co do merytorycznej oceny funkcjonowania systemów, większość banków (77% ankietowanych) pozytywnie oceniła zmiany wprowadzone w systemach SORBNET i SORBNET-EURO w roku 2007. Część banków (36%) wskazała na potrzebę wprowadzenia dalszych modyfikacji poprawiających funkcjonalność i bezpieczeństwo systemów oraz przekazała swoje propozycje dotyczące zarówno zmian funkcjonalnych, jak i organizacyjnych. Zdecydowana większość banków (94%) uznała, że poziom bezpieczeństwa aplikacji bankowej systemu jest satysfakcjonujący. Uwagi i propozycje modyfikacji zgłoszone przez banki znajdują się aktualnie w fazie analizy przez DSP, jednakże w związku z trwaniem intensywnych prac przygotowujących NBP i

krajowy system bankowy do przejścia do systemu TARGET2 decyzją co do dalszych działań zostanie podjęta w terminie późniejszym.

W ramach prac związanych z bezpieczeństwem systemu SORBNET-EURO, zakończone zostały prace związane z realizacją działań wynikających z tzw. „*Action plan*” – dokumentu będącego rezultatem przeprowadzonej analizy ryzyka w obszarze systemu SORBNET-EURO, opisującego działania pozostające do zrealizowania w celu minimalizacji ryzyka wynikającego z wystąpienia określonego zagrożenia. Zakończenie realizacji „*Action plan*” oznacza wdrożenie przez NBP wymagań określonych w wytycznych EBC dotyczących bezpieczeństwa systemu TARGET (*TARGET Risk Management Framework*) oraz wpływa pozytywnie na postrzeganie przez EBC bezpieczeństwa systemu SORBNET-EURO, który po dostosowaniu do połączenia z systemem TARGET2 będzie funkcjonował jako polski komponent w środowisku krajowym (tj. jako polski PHA) w ramach systemu TARGET2.

Dodatkowo, zgodnie z ww. wymaganiami, kontynuowane były inne działania dostosowawcze do wymagań stawianych przez EBC przed krajowymi komponentami systemu TARGET. W ramach tych prac kontynuowano prace nad wprowadzeniem i aktualizacją planu ciągłości działania dla NBP (PCD – NBP) w zakresie systemu SORBNET-EURO oraz dodatkowo, poza wymaganiami EBC, dla systemu SORBNET, w tym scenariuszy i procedur działania w określonych sytuacjach awaryjnych. Z pozytywnymi wynikami przeprowadzone zostały w II połowie 2007 r. 2 testy PCD-NBP w odniesieniu do obu systemów: technologiczny (październik) i logistyczny (listopad).

Ad 4)

W dniu 19 listopada 2007 r. został uruchomiony system TARGET2, rozpoczynając tym samym półroczny proces migracji europejskiego środowiska bankowego do tego systemu. Scentralizowany system TARGET2, oparty na jednolitej platformie technicznej (*Single Shared Platform - SSP*), zbudowanej przez trzy banki centralne (tzw. 3CB): Francji, Niemiec i Włoch, po pomyślnym zakończeniu procesu migracji, przewidzianym na dzień 19 maja 2008 r., zastąpi istniejący od 1999 r. system TARGET. Do tego dnia oba systemy będą funkcjonowały równolegle. W pierwszej grupie migracyjnej, czyli tzw. okienku migracyjnym, znalazło się 8 krajów UE, spośród których 4 są członkami strefy euro (Austria, Luksemburg, Niemcy i Słowenia), zaś 4 kraje obecnie pozostają poza strefą euro i nie uczestniczyły dotąd w systemie TARGET (Litwa, Łotwa, Cypr i Malta¹).

¹ Cypr i Malta stały się członkami Eurosystemu z dniem 1 stycznia 2008 r.

W II półroczu 2007 r. znacznie zintensyfikowano prace mające na celu przygotowanie NBP i polskiego środowiska bankowego do zaplanowanego na dzień 19 maja br. przejścia z systemu TARGET do systemu TARGET2 (tj. w trzecim okienku migracyjnym²). Prace koncentrowały się w szczególności na testach, współpracy z uczestnikami systemu TARGET2 oraz przygotowaniu dokumentacji prawnej systemu i oceny systemu SORBNET-EURO jako przyszłego PHA w systemie TARGET2.

Testy

Po zakończonych w I półroczu 2007 r. testach infrastruktury banku centralnego (tzw. *L2-CBI*), z dniem 2 lipca 2007 r. przystąpiono do testów użytkownika (tzw. *user testing*), w których uczestniczył NBP oraz polskie banki, deklarujące uczestnictwo w SSP (bezpośrednie i pośrednie). W pierwszych dwóch etapach testów (testów łączności z SSP, tzw. *connectivity tests*, oraz testów współpracy z SSP, tzw. *interoperability tests*) uczestniczyły tylko banki deklarujące bezpośrednie uczestnictwo w SSP, tj. PKO BP S.A., BZ WBK S.A. i ABN AMRO Bank (Polska) S.A. Banki te pomyślnie zakończyły pierwsze dwie fazy testów. W grudniu 2007 r. przystąpiono do rejestracji uczestników na SSP na potrzeby wykonania kolejnych testów (testów środowiska krajowego z SSP, tzw. *country tests*, oraz testów dnia operacyjnego na SSP, dotyczących całej grupy migracji, tzw. *business day tests*). Do tych testów zgłosiło się 29 banków uczestników SORBNET-EURO, KDPW S.A, KIR S.A. oraz trzy banki deklarujące bezpośrednie uczestnictwo w systemie TARGET2. 6 banków krajowych zadeklarowało chęć prowadzenia rozliczeń w TARGET2 za pośrednictwem banku zagranicznego z innego niż polski obszaru (m. in. niemieckiego).

W listopadzie 2007 r. przeprowadzone zostały wewnętrzne testy NBP z przyszłymi bezpośrednimi uczestnikami SSP z polskiego obszaru, tj. PKO BP S.A., BZ WBK S.A. i ABN AMRO Bank (Polska) S.A., przy współudziale przyszłych zagranicznych uczestników TARGET2 (banków komercyjnych z Włoch i Grecji z trzeciej grupy migracyjnej). Celem tych testów było sprawdzenie i dopracowanie przez ww. podmioty rozwiązań funkcjonujących w wewnętrznych systemach bankowych w zakresie współpracy z systemem TARGET2.

Pod koniec listopada 2007 r. przeprowadzone zostały także wewnętrzne wspólne testy NBP z bezpośrednimi uczestnikami SSP oraz uczestnikami SORBNET-EURO. W testach brały udział ww. 3 banki deklarujące bezpośrednie uczestnictwo w systemie TARGET2, 17 banków uczestników SORBNET-EURO deklarujących pośrednie uczestnictwo w TARGET2 oraz

² W harmonogramie migracji do systemu TARGET2 zaplanowano także czwarte okienko migracyjne (na 15 września 2008 r.), jako tzw. *contingency window*, możliwe do wykorzystania w przypadku niepowodzenia czy niemożności przejścia do T2 w jednym z poprzednich terminów.

KDPW. W teście uczestniczyły także systemy księgowe NBP (ZSK-C oraz ZSK-KG). Również tym razem banki komercyjne z Włoch i Grecji wymieniały zlecenia z polskimi uczestnikami testów. W ramach testów zrealizowane zostały sesje KIR S.A., jednakże z uwagi na fakt, iż w początkowym okresie (w pierwszym roku funkcjonowania NBP na SSP) rozrachunek systemu EuroELIXIR pozostaje w systemie SORBNET-EURO, zrezygowano z bezpośredniego uczestnictwa KIR S.A. w testach (na potrzeby testów wykorzystano zbiory rozliczeniowe produkcyjne z poprzedniego dnia operacyjnego). Przeprowadzone testy umożliwiły uczestnikom sprawdzenie rozwiązań nowej wersji modułu bankowego SORBNET_BW, jak również zmian wprowadzanych we własnych systemach bankowych w zakresie współpracy z modułem oraz sprawdzenie zmian w systemie SORBNET-EURO w zakresie rozrachunku zleceń KIR S.A. dla uczestników bezpośrednich.

Współpraca z przyszłymi uczestnikami systemu TARGET2

W ramach przygotowań do uczestnictwa polskiego sektora bankowego w systemie TARGET2 prowadzona była również bliska współpraca ze środowiskiem bankowym i innymi podmiotami zainteresowanymi uczestnictwem w systemie TARGET2. Efektem tej współpracy było zorganizowane w dniu 10 grudnia 2007 r. czwarte spotkanie Klubu TARGET2, powołanego jako forum wymiany informacji w kwestii przystąpienia polskiego sektora bankowego do systemu TARGET2. Na spotkaniu omówiono w szczególności zagadnienia związane z testami czekającymi przyszłych uczestników oraz procesem ich migracji do systemu TARGET2. Przedstawiono także sposób dokonywania rozrachunku systemu EuroELIXIR w TARGET2. W ramach bezpośredniej współpracy z przyszłymi polskimi uczestnikami TARGET2 miały miejsce liczne bieżące kontakty z bankami poświęcone omówieniu szczegółowych zagadnień związanych z przygotowaniem do zbliżających się testów oraz wyjaśnieniu pojawiających się wątpliwości.

Na bieżąco aktualizowana była na stronie internetowej NBP strona poświęcona systemowi TARGET2 (www.nbp.pl, zakładka „System płatniczy” – TARGET2), w szczególności o materiały dotyczące zbliżających się testów użytkownika. W zakładce umieszczone zostały aktualne formularze rejestracyjne SSP dla uczestników bezpośrednich i pośrednich systemu TARGET2, zaktualizowany przewodnik dla banków dotyczący ich rejestracji na SSP, scenariusze testowe oraz dodatkowe dokumenty i informacje pomocne w przygotowaniach do testów oraz w ich przeprowadzeniu. Na bieżąco przekazywane były także bankom informacje na temat nowych wersji dokumentów dotyczących systemu TARGET2, które zostały opublikowane na stronie EBC poświęconej systemowi TARGET2 i dedykowanej bankom, tj. w szczególności specyfikacje funkcjonalne systemu (UDFS – specyfikacja szczegółowa i GFS

– specyfikacja ogólna) oraz dokumenty mające charakter podręczników użytkownika: *TARGET2 User Testing Guide for Migration, User Guide for Collection of Static Data, ICM User Handbook, Information Guide for TARGET2 Users* oraz *Information Guide to TARGET2 Pricing*. Wszystkie powyższe informacje i materiały zostały udostępnione bankom na stronie internetowej NBP w zakładce dedykowanej systemowi TARGET2.

Prace nad dokumentacją prawną

W ramach obszaru związanego z tworzeniem wewnętrznych regulacji prawnych oraz w związku z przyjęciem ww. raportu weryfikacyjnego, w NBP sfinalizowano w II połowie 2007 r. prace wynikające z konieczności przygotowania i wprowadzenia do wewnętrznych regulacji prawnych NBP zmian i przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie systemu TARGET2-NBP od dnia 19 maja 2008 r. Efektem przeprowadzonych prac było przygotowanie i przesłanie do EBC do końca lipca 2007 r.:

- zmian do uchwały Zarządu NBP nr 20/2004 z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez NBP,
- zmian do zarządzenia Prezesa NBP nr 6/2004 z dnia 20 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu przeprowadzania rozrachunków międzybankowych,
- dotyczących funkcjonowania rozliczeń w euro od 19 maja 2008 r. po przejściu NBP i krajowego środowiska bankowego do systemu TARGET2-NBP,
- nowej uchwały wprowadzającej wzorzec umowy dla bezpośredniego uczestnika systemu TARGET2-NBP obowiązującej od dnia 19 maja 2008 r.

W drugim półroczu 2007 r. zakończone zostały również prace związane z tworzeniem zewnętrznej dokumentacji prawnej systemu TARGET2. Na posiedzeniu w dniu 25 października 2007 r., Rada Zarządzająca EBC przyjęła projekty następujących umów dotyczących systemu TARGET2³:

1. *Agreement on the multilateral netting of end-of-day obligations in TARGET2,*
2. *Agreement on a Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer system (TARGET2 Agreement),*
3. *Agreement on the Single Shared Platform for TARGET2 (TARGET2 SSP Agreement,*
poprzednio stosowana nazwa *Level2/Level3 Agreement*),
4. *Cooperation Agreement relating to Level2 of TARGET2,*
5. *SWIFT Framework Agreement,*

³ Niewymienione zostały umowy niemające zastosowania do NBP. Umowy wymienione w p. 5 i 6 zostały podpisane przez EBC w imieniu wszystkich banków centralnych.

6. Confidentiality and non-disclosure Agreement.

Zatwierdzenie ww. umów otworzyło drogę do podpisania dokumentacji prawnej przez wszystkie banki centralne deklarujące uczestnictwo w systemie TARGET2. W dniu 5 listopada 2007 r. odbyło się posiedzenie Zarządu NBP, na którym podjęta została decyzja o akceptacji otrzymanych z EBC umów i rekomendowaniu ich podpisania Prezesowi NBP oraz o wystosowaniu do EBC pisma informującego o tym fakcie wraz z zastrzeżeniem, że podpisane w dniu 5 listopada 2007 r. przez Prezesa NBP umowy wywołują skutki prawne z datą zatwierdzenia przez Radę Zarządzającą EBC raportu weryfikacyjnego⁴ w wersji potwierdzającej poprawność wprowadzenia przez NBP do regulacji krajowych określonych przepisów regulujących funkcjonowanie systemu TARGET2. Raport weryfikacyjny w takiej wersji został formalnie zatwierdzony w dniu 15 listopada 2007 r. i przesłany NBP w dniu 20 listopada 2007 r. Oznaczało to, że z dniem 15 listopada 2007 r. umowy TARGET2 podpisane przez Prezesa NBP stały się prawnie obowiązujące. Przyjęcie raportu weryfikacyjnego przez Radę Zarządzającą EBC oznaczało również uzgodnienie przez NBP z EBC wymienionych wcześniej przepisów krajowych, tj. wzorca umowy dla uczestnika bezpośredniego systemu TARGET2 (TARGET2-NBP⁵) oraz projektów zmian w regulacjach NBP, związanych z uczestnictwem NBP w systemie TARGET2. Dodatkowo, w związku z przystąpieniem Malty i Cypru do strefy euro z dniem 1 stycznia br., do wszystkich banków centralnych uczestniczących w systemie TARGET2 skierowane zostało przez EBC pismo z prośbą o podpisanie stosownych aneksów do umów dotyczących systemu TARGET2, regulujących zaistniałą zmianę. Aneksy zostały podpisane przez Prezesa NBP w dniu 17 grudnia 2007 r.

W omawianym okresie rozpoczęto również prace nad umową dla pośredniego uczestnika TARGET2, tj. dla bezpośredniego uczestnika systemu SORBNET-EURO połączonego z systemem TARGET2 (SE-T2), oraz nad umową rachunku pomocniczego dla rozliczeń sesji KIR S.A. dla banków bezpośrednich uczestników systemu TARGET2-NBP.

Istotną sprawą rozstrzygniętą w ostatnim kwartale minionego roku była kwestia rozwiązania umowy rachunku korespondenckiego, zawartej pomiędzy NBP a Bankiem Włoch w lutym 2005 r. dla celów rozrachunku w systemie TARGET. Zgodnie z ustaleniami zawartymi pomiędzy NBP a Bankiem Włoch, nastąpiła oficjalna wymiana stosownych listów

⁴ Raport weryfikacyjny *Report verifying the implementation of Guideline ECB/2007/2 of 26 April 2007 on TARGET2 in the national rules of TARGET2 component systems* z dnia 15 listopada 2007 r. miał na celu ocenę opracowanych przez banki centralne przystępujące do systemu TARGET2, w tym NBP, zmian w obowiązujących wewnętrznych aktach prawnych, które miały zapewnić ich zgodność z rozwiązaniami wynikającymi z obowiązujących regulacji dotyczących systemu TARGET2, oraz przygotowaniu wzoru umowy dla uczestników bezpośrednich systemu TARGET2, w tym uczestników systemu TARGET2-NBP, na bazie „Zharmonizowanych Warunków Uczestnictwa w systemie TARGET2”.

⁵ TARGET2-NBP jest przyjętą przez NBP nazwą dla polskiego komponentu TARGET2.

intencyjnych pomiędzy NBP a Bankiem Włoch, zgodnie z którymi powyższa umowa zostanie rozwiązana z dniem 18 maja 2008 r.

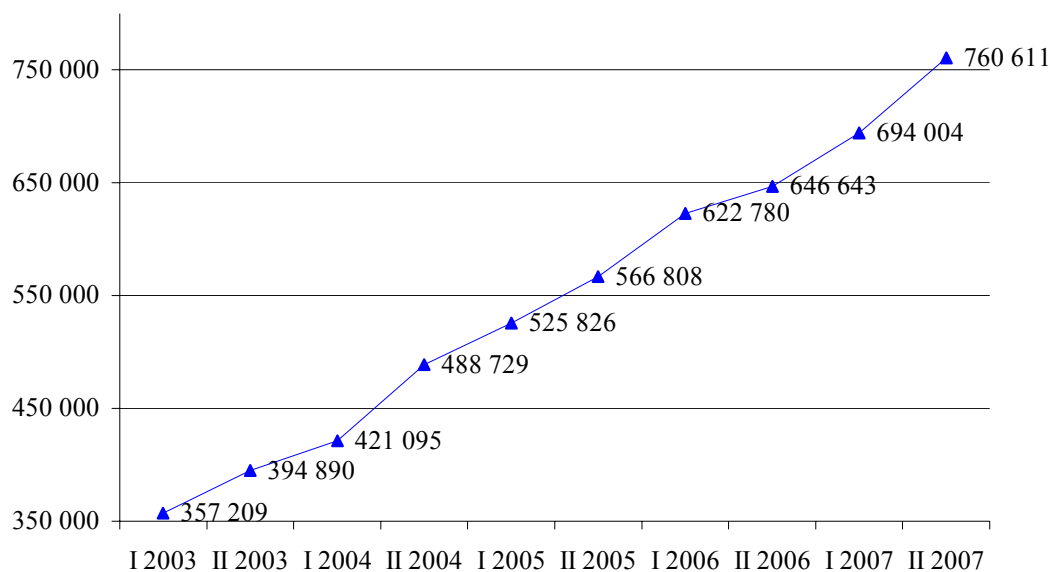
Ocena systemu SORBNET-EURO jako PHA w systemie TARGET2

W ramach prac związanych z uczestnictwem NBP w systemie TARGET2 został przygotowany i uzgodniony z EBC raport nt. wstępnej oceny spełniania przez dostosowany do połączenia z systemem TARGET2 system SORBNET-EURO (jako PHA w ramach systemu TARGET2), wymagań określonych w *Core Principles for Systemically Important Payment Systems*⁶. Do dokonania tej oceny zostały zobowiązane banki centralne zamierzające w okresie przejściowym wykorzystywać PHA do realizacji tych transakcji, które po zakończeniu tego okresu będą mogły być realizowane wyłącznie na SSP. Ocenę przeprowadzono w ramach funkcji nadzorczych NBP nad systemem SORBNET-EURO, zgodnie z metodyką przyjętą przez ESBC dla systemu TARGET2. Stosownie do obowiązującej procedury, przygotowany przez NBP raport był przedmiotem recenzji innego banku centralnego (Banku Włoch). Po uzgodnieniu z Bankiem Włoch ostatecznej wersji raport został przesłany do EBC. W raporcie stwierdzono, iż system SORBNET-EURO funkcjonujący w krajowym środowisku (jako polski PHA) nie generuje negatywnego wpływu na spełnianie *Core Principles* przez TARGET2 jako całość, co oznacza pozytywną ocenę systemu SORBNET-EURO w świetle *Core Principles*.

W II półroczu 2007 r. w systemie SORBNET zrealizowano 760.611 zleceń (średnio dziennie 5.989 zleceń) o łącznej wartości 20,2 bln zł, co w porównaniu do 694.004 operacji o łącznej wartości 21 bln zł w I półroczu 2007 r. stanowi wzrost wolumenu zleceń o ok. 9,6% przy jednoczesnym nieznacznym spadku wartości obrotów (3,9%). Średnia dzienna wartość realizowanych w DSP zleceń wyniosła 158,7 mld zł (167,2 mln zł w I półroczu 2007 r.). Średnia kwota jednego zlecenia płatniczego wyniosła ok. 26,5 mln zł (30,2 mln zł w I półroczu 2007 r.), co stanowi ponad 9 tys.-krotność średniej kwoty jednego zlecenia w systemie ELIXIR (2 747 zł). Z ogólnej liczby 760.611 zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET 658.251 (86%) dotyczyło zleceń banków (w tym 561.563 dotyczyło zleceń klientów), 61.262 (8%) zleceń NBP, 20.378 (3%) zleceń KIR S.A. i 20.719 (3%) zleceń KDPW.

⁶ „*Core Principles for Systemically Important Payment Systems*”, BIS, January 2001 – raport opracowany przez Komitet ds. Systemów Płatności i Systemów Rozrachunku przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych i przyjęty przez ESBC jako obowiązujące wytyczne dla oceny systemów płatności w krajach członkowskich, zawierający 10 Podstawowych Zasad określających wymagania jakie powinny być spełnione przez systemy płatności uznane przez krajowy bank centralny za systemowo ważne.

Wykres 1. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w latach 2003 – 2007.

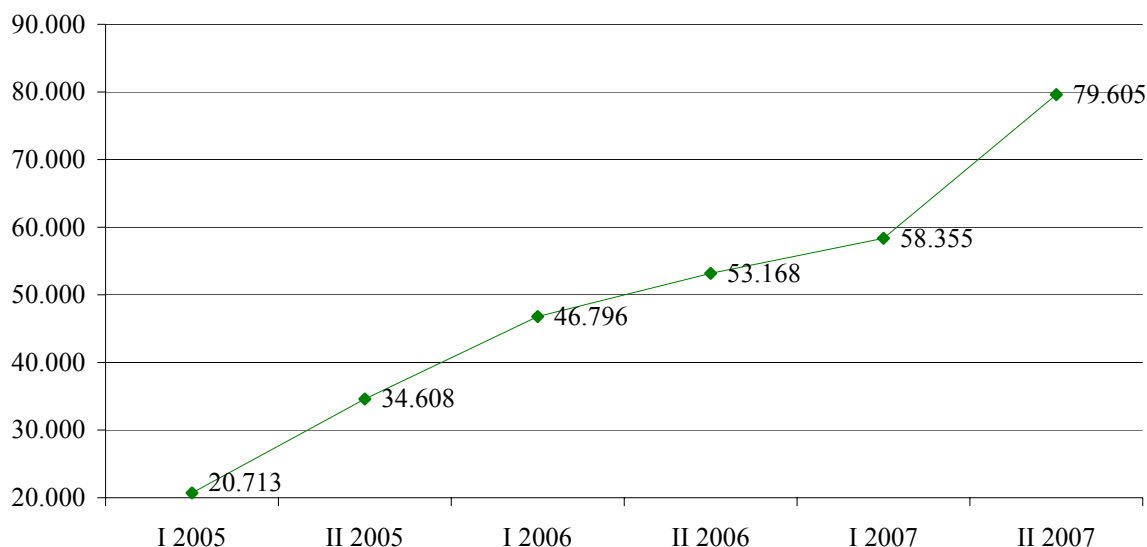
W II półroczu 2007 r. w systemie SORBNET–EURO zrealizowanych zostało 79.605 zleceń w euro (w I półroczu 2007 r. zrealizowano 58.355 zleceń), co daje średnią dzienną liczbę w wysokości 624 zleceń i stanowi wzrost odpowiednio o 36% i 33% w porównaniu do I półrocza 2007 r. Liczba płatności krajowych zrealizowanych w systemie wyniosła 5.577 (3.127 w okresie poprzednim), stanowiąc około 7% ogólnego wolumenu transakcji. Warto zauważyć, że nastąpił duży wzrost (około 78%) płatności krajowych zrealizowanych w systemie w stosunku do poprzedniego półrocza oraz został wyrównany udział płatności międzybankowych i klientowskich w wolumenie płatności krajowych, podczas gdy w poprzednim okresie znaczna przewaga była po stronie płatności międzybankowych. Zdecydowaną większość (93%) stanowiły zlecenia transgraniczne, w szczególności płatności przychodzące do systemu, których wolumen w tym okresie wyniósł 62.424 zleceń, co stanowiło około 78% ogólnej liczby transakcji zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych wyniósł 11.604, co stanowiło około 15% wszystkich zleceń. Powyższe wskaźniki dla I półrocza 2007 r. kształtowały się odpowiednio na poziomie 75% i 20%. Należy również zwrócić uwagę na obserwowany, od dnia uruchomienia systemu TARGET2 w dniu 19 listopada 2007 r., znaczny wzrost liczby zleceń w systemie SORBNET-EURO, szczególnie zleceń kierowanych do polskich uczestników. Średnia dzienna liczba wszystkich zleceń rozliczonych w systemie SORBNET-EURO (wysłanych i otrzymanych) w październiku 2007

r., a więc jeszcze przed uruchomieniem systemu TARGET2, wynosiła 531, w tym 393 zlecenia transgraniczne otrzymane. Po uruchomieniu systemu TARGET2 średnia dzienna liczba zleceń transgranicznych rozliczonych w systemie SORBNET-EURO wzrosła o blisko 59% i w grudniu 2007 r. wyniosła 844 zlecenia, z czego 695 stanowiły zlecenia transgraniczne otrzymane. W przeciągu dwóch miesięcy nastąpił zatem bardzo dynamiczny, tj. o blisko 77%, wzrost liczby zleceń transgranicznych otrzymanych, który dotyczył przede wszystkim zleceń klientowskich. Na podstawie informacji uzyskanych od polskich banków można stwierdzić, że odnotowany wzrost liczby zleceń transgranicznych przychodzących do systemu SORBNET-EURO wynikał w dużym stopniu z przejścia przez niektóre banki zagraniczne z rozliczania płatności w euro drogą korespondencką na wykorzystywanie do tego celu systemu TARGET2. Wpływ na taką zmianę sposobu dokonywania płatności mogły mieć m.in. niższe opłaty za realizację zleceń w TARGET2 niż w systemie TARGET, rozszerzona funkcjonalność systemu TARGET2 w porównaniu z systemem TARGET, w szczególności w zakresie zarządzania płynnością, oraz szersza dostępność systemu TARGET2 poprzez oferowane różnorodne formy uczestnictwa i dostępu do systemu.

Rzeczywista wartość płatności rozliczonych przez system SORBNET-EURO, tj. po odliczeniu wartości transakcji związanych z depozytem intraday, w omawianym okresie znacząco wzrosła w porównaniu do ubiegłego półrocza (o 40%) i wyniosła 27,5 mld euro. Średnia dzienna wartość transakcji ukształtowała się na poziomie 213 mln euro, stanowiąc tym samym 36% wzrost w porównaniu do I półrocza, natomiast przeciętna wartość pojedynczego zlecenia wzrosła o 2% do poziomu 345,17 tys. euro. Spośród ogólnej wartości transakcji rozliczonych przez system SORBNET-EURO, blisko 89% stanowiły płatności transgraniczne, zaś 11% płatności krajowe (podobnie jak w okresie poprzednim). Odnotować należy również 34% wzrost wartości transakcji krajowych w stosunku do I półrocza 2007 r., jak również istotny, ale już nie tak dynamiczny jak w przypadku wolumenu płatności, wzrost wartości obrotów w systemie SORBNET-EURO wynikający z uruchomienia systemu TARGET2, który w okresie październik – grudzień 2007 r. wyniósł blisko 36%.

Podsumowując, stwierdzić można, iż w II półroczu 2007 r. nastąpił dynamiczny wzrost zarówno liczby, jak i wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO. O ile w lipcu 2007 r. liczba takich zleceń wyniosła 12.908, a ich wartość 3,9 mld euro, to w grudniu 2007 r. wielkości te wynosiły odpowiednio 15.990 i 6,3 mld euro. Należy odnotować rosnącą aktywność uczestników systemu SORBNET-EURO, w szczególności w obszarze zleceń klientowskich zarówno krajowych, jak i transgranicznych otrzymywanych.

Wykres 2. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO w latach 2005 – 2007.

Wzrost liczby zleceń realizowanych w systemach SORBNET–EURO i EuroELIXIR (vide pkt III) w poszczególnych miesiącach II półrocza 2007 r. sprawiał, że stopniowemu wzrostowi ulegał nadal udział płatności w euro rozliczanych przez ww. systemy, stanowiące krajową infrastrukturę rozliczeń w euro, w ogólnej liczbie płatności w euro rozliczanych przez polskie banki. O ile w lipcu 2007 r. udział ten wynosił 23,1 %, to w grudniu 2007 r. udział ten wzrósł do poziomu 24,7 %.

III. SYSTEMY KRAJOWEJ IZBY ROZLICZENIOWEJ S.A.

W II półroczu 2007 r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami Krajowej Izby Rozliczeniowej S.A., były:

- 1) finalizowanie przygotowań Izby do obsługi SEPA Credit Transfer,
- 2) prace związane z korektą planu strategicznego KIR S.A. na lata 2006-2010,
- 3) prace związane z planowanym przystąpieniem KIR S.A. do systemu TARGET2.

Ad. 1)

W II półroczu 2007 r. w Izbie finalizowano przygotowania związane z obsługą nowego rodzaju polecenia przelewu – SEPA Credit Transfer. W ramach przygotowania do obsługi nowych komunikatów KIR S.A. na bieżąco współpracowała z EBA Clearing (tj. operatorem systemu STEP2), m.in. w celu przygotowania siebie i środowiska bankowego do testów nowego

instrumentu płatniczego. Przygotowane w uzgodnieniu z NBP zmiany do systemu EuroELIXIR, umożliwiające funkcjonowanie nowego produktu, zostały, zgodnie z ustawą z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, formalnie zaaprobowane przez Prezesa NBP.

Ad. 2)

Ponieważ założenia przyjęte do opracowania planu strategicznego KIR S.A. na lata 2006-2010 zostały w dużej mierze zdezaktualizowane, Zarząd Izby podjął prace nad korektą ww. planu, proponującą uaktualnione kierunki rozwoju KIR S.A. na najbliższe 3 lata. Ww. materiał został wstępnie przedyskutowany na posiedzeniu Rady Nadzorczej KIR S.A. w listopadzie 2007 r., a następnie, w styczniu 2008 r., ostatecznie przyjęty przez Radę Nadzorczą w kształcie zaprezentowanym przez Zarząd Izby.

Zgodnie z przyjętymi kierunkami rozwoju Izby, aktywność biznesowa KIR S.A. ma się koncentrować przede wszystkim wokół dwóch celów strategicznych:

- zapewnienia najwyższej jakości bezpiecznych usług rozliczeniowych dla płatności krajowych (w złotych i w euro) oraz transgranicznych w euro,
- uzyskania przychodów z dywersyfikacji działalności na poziomie co najmniej 20% ogólnych przychodów Izby do 2010 r. i 40% do 2013 r.

W przyjętym przez Radę Nadzorczą dokumencie zidentyfikowano m. in. następujące najważniejsze czynniki, które mogą mieć wpływ na zwiększenie konkurencyjności Izby:

- obniżenie kosztów eksploatacji systemu ELIXIR, co umożliwi zmniejszenie ceny jednostkowej komunikatu rozliczeniowego,
- wprowadzenie usługi konwersji zleceń płatniczych na format XML (standard SEPA),
- obniżenie kosztów w zakresie wdrożenia i utrzymania oferty dotyczącej obsługi instrumentów SEPA,
- intensywna dywersyfikacja działalności w kierunku m.in.:
 - a) rozwoju usług obszaru certyfikatów,
 - b) rozwoju koncepcji elektronicznej faktury (EBPP),
 - c) rozwoju usług odczytu optycznego,
 - d) współpracy z administracją publiczną,
 - e) outsourcingu procesów biznesowych w bankach.

Ad. 3)

W celu podjęcia przez Izbę decyzji o dacie przeniesienia rozrachunku systemu EuroELIXIR na *Single Shared Platform*, w dniu 24 sierpnia 2007 r. NBP przekazał Izbie wyniki, przeprowadzonej w polskim środowisku bankowym, *Ankiety nt. sposobu i terminu przejścia na SSP do systemu TARGET2*. W Ankiecie 23 banki zadeklarowały chęć uczestnictwa w TARGET2 za pośrednictwem NBP w okresie 4-letniego okresu przejściowego. 7 banków planuje zmianę typu uczestnictwa w TARGET2 na bezpośrednie w ciągu 4-letniego okresu przejściowego, a 9 banków swoją decyzję o przejściu na SSP uzależnia od decyzji KIR S.A., dotyczącej przeniesienia rozrachunku systemu EuroELIXIR na SSP. Większość banków (ponad 30) zadeklarowała chęć wykorzystywania systemu EuroELIXIR zarówno w sytuacji, gdy rozrachunek systemu miałyby miejsce w środowisku krajowym, jak również w momencie przeniesienia rozrachunku na SSP.

W dniu 17 września 2007 r. KIR S.A. określiła termin przeniesienia rozrachunku systemu EuroELIXIR do systemu TARGET2 na dzień 19 maja 2009 r.

W omawianym okresie średnie miesięczne obroty brutto KIR S.A. w systemie ELIXIR wyniosły 246 mld zł, co w porównaniu do 225 mld zł w I półroczu 2007 r. oznacza wzrost o 9,3 %. Średnia miesięczna liczba transakcji w systemie ELIXIR w II półroczu 2007 r. wyniosła 89,9 mln (86,2 mln w I półroczu 2007 r.), tj. wzrosła o 4,3 %.

Zlecenia uznaniowe stanowiły 99,5 % obrotów, obciążeniowe natomiast tylko 0,5 %.

W II półroczu 2007 r. obroty brutto w systemie ELIXIR w podziale wg sesji rozrachunkowych w systemach SORBNET i SORBNET-EURO kształtowały się następująco:

- sesja poranna - 41,5 %,
- sesja popołudniowa - 38,6 %,
- sesja wieczorna - 19,9 %.

W II półroczu 2007 r. w systemie EuroELIXIR zrealizowanych zostało 1.242.359 transakcji w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 9.636 zleceń. W porównaniu do 1.026.163 transakcji w poprzednim półroczu oznacza to wzrost wolumenu o ok. 21 %. W strukturze zleceń ok. 74,1 % stanowiły płatności transgraniczne otrzymywane, których wolumen wyniósł 727.360 zleceń, co stanowi ok. 58,5 % udziału w ogólnej liczbie zleceń zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych z systemu wyniósł 254.269, co stanowiło ok. 20,5 % wszystkich zleceń. W porównaniu do 227.993

transakcji wysłanych z systemu w poprzednim półroczu, jest to wzrost o ok. 11,5 %. Powyższe dane wyraźnie wskazują na stały wzrost liczby transakcji rozliczanych w systemie EuroELIXIR w praktycznie wszystkich rodzajach obsługiwanych płatności, co należy uznać za zjawisko bardzo pozytywne.

IV. PRZYGOTOWANIA NBP I POLSKIEGO SEKTORA BANKOWEGO DO SEPA

SEPA jest projektem, który związany jest z wprowadzeniem trzech głównych paneuropejskich instrumentów płatniczych (SEPA Credit Transfer, SEPA Direct Debit oraz SEPA Cards) w 31 krajach Europy⁷. SEPA dotyczyć będzie ponad 8.000 banków, 17 – 25 mln korporacji oraz małych i średnich przedsiębiorstw, a także od 320 do 504 mln obywateli.⁸

Urzeczywistnianie SEPA zostało podzielone na etapy, z których pierwszym jest wprowadzenie SEPA Credit Transfer (dalej SEPA CT), czyli paneuropejskiego polecenia przelewu. Rozrachunek tych płatności odbywa się poprzez system STEP2 SCT zgodnie ze schematem SEPA CT (SEPA Credit Transfer Scheme) i po raz pierwszy miał miejsce w dniu 28 stycznia 2008 r. Poszczególni uczestnicy zostali przyłączeni do nowej usługi oferowanej przez system STEP2 z dniem 25 stycznia 2008 r.

W Polsce koordynatorem prac SEPA jest Związek Banków Polskich, co wynika z przyjętego modelu wprowadzania SEPA w ramach samoregulacji sektora finansowego oraz zapewnia sprawną współpracę ze wszystkimi zainteresowanymi uczestnikami. Ciałem sterującym Programem SEPA w Polsce, działającym pod patronatem ZBP, jest SEPA Forum Polska (SEPA PL). Jest to też miejsce, w którym wypracowywane są wspólne propozycje środowiska bankowego w sprawach międzybankowych i wspólnej polityki informacyjnej w tej kwestii. W skład SEPA PL wchodzi reprezentanci funkcjonujących przy ZBP gremiów zajmujących się problematyką płatności, a także przedstawiciele Narodowego Banku Polskiego (w roli obserwatora) i Krajowej Izby Rozliczeniowej SA. Wiążące propozycje o charakterze strategicznym dla sektora bankowego, wypracowywane przez Forum, zatwierdzane są przez Zarząd Związku Banków Polskich. Narodowy Bank Polski wspiera wprowadzanie standardów SEPA w polskim systemie płatniczym i w tym celu stale śledzi prace środowiska bankowego w zakresie dotyczącym SEPA.

W celu umożliwienia bankom jak najwcześniejszego (tj. od 28 stycznia 2008 r.) udostępnienia swoim klientom polecenia przelewu SEPA, a tym samym umożliwienia rozliczania tych

⁷ 31 krajów tworzą: 27 krajów Unii Europejskiej, Islandia, Lichtenstein, Norwegia i Szwajcaria.

⁸ „SEPA goes alive” <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/documents/EPC021-08%20Speech%20SEPA%20Goes%20Live.pdf>

instrumentów przez system STEP2 SCT, Zarząd NBP w dniu 27 września 2007 r. podjął decyzję o przystąpieniu przez Narodowy Bank Polski do systemu STEP2 SCT jako uczestnik bezpośredni. W tym samym dniu zostało przesłane do banków pismo informujące o możliwości uczestniczenia w ww. systemie za pośrednictwem NBP. Zainteresowanie przystąpieniem do systemu za pośrednictwem NBP w pierwszym terminie (tj. od 28 stycznia 2008 r.) zgłosiło 7 banków.

DSP koordynował proces zgłaszania i testowania uczestników pośrednich (testy przeprowadzone zostały przez KIR S.A.). Zostały opracowane i podpisane umowy z bankami w sprawie uczestnictwa pośredniego w systemie STEP2 SCT za pośrednictwem NBP oraz odpowiednio aneksowana została umowa z KIR S.A. o współpracy w zakresie wykonywania obowiązków wynikających z uczestnictwa Narodowego Banku Polskiego w systemie STEP2. NBP również wysłał do Europejskiej Rady ds. Płatności (*EPC - European Payment Council*) dokumenty, w których NBP poświadczył swoją zgodność ze schematem SEPA Credit Transfer. EPC zarejestrowała NBP w Rejestrze Uczestników Systemu Polecenia Przelewu SEPA w grudniu 2007 r. DSP przygotował i doprowadził do podpisania przez NBP umów z EBA Clearing S.A., operatorem systemu STEP2 SCT i na podstawie tych umów, z dniem 25 stycznia 2008 r., Narodowy Bank Polski stał się uczestnikiem bezpośrednim systemu STEP2 SCT.

Ostatecznie, z dniem 25 stycznia 2008 r. za pośrednictwem NBP do systemu STEP2 SCT przystąpiło 5 następujących banków: Mazowiecki Bank Regionalny S.A., Bank BPH S.A., Bank Millennium S.A., PKO Bank Polski S.A., ING Bank Śląski S.A. Uczestnictwo w systemie STEP2 SCT za pośrednictwem NBP umożliwia polskim bankom oferowanie usług przelewów w walucie euro w standardzie SEPA CT bez konieczności prowadzenia kosztownych zmian w systemach informatycznych. Oprócz NBP, kilka innych banków także oferuje SEPA CT swoim klientom, korzystając z pośrednictwa innych banków zagranicznych, głównie swoich właścicieli. Skala wykorzystywania nowego rodzaju przelewu w obrocie międzybankowym po kilku pierwszych miesiącach będzie przedmiotem analizy w kolejnej ocenie za I półrocze 2008 r.

Poza przystąpieniem NBP do systemu STEP2 SCT, do najważniejszych działań w ramach wprowadzania projektu SEPA należało przygotowanie, przez Sekretariat SEPA Forum Polska, kolejnej wersji Krajowego Planu Implementacji i Migracji SEPA, zawierającej zmiany wynikające z rekomendacji Europejskiego Banku Centralnego oraz zmiany zarządzenia nr 5/2002 Prezesa NBP z dnia 6 maja 2002 r. w sprawie sposobu numeracji rachunków

bankowych prowadzonych w bankach, która miała na celu dostosowanie zarządzenia do założeń SEPA.

Ponadto, Narodowy Bank Polski, pełniąc rolę obserwatora i katalizatora wprowadzanych zmian, uczestniczył w minionym półroczu, m.in. poprzez udział swoich przedstawicieli, w pracach SEPA Forum Polska oraz w pracach grup roboczych (ds. Infrastruktury, Kart, Polecenia Przelewu, Polecenia Zapłaty i Gotówki), których głównym zadaniem jest przygotowanie procesu implementacji poszczególnych instrumentów płatniczych SEPA. W ramach działań NBP na rzecz SEPA przedstawiciele DSP uczestniczyli także w spotkaniach Grupy Roboczej ds. Usług Płatniczych w ramach Rady Rozwoju Rynku Finansowego działającej w ramach Ministerstwa Finansów.

Dodatkowo w opisywanym okresie Narodowy Bank Polski podejmował szereg działań informacyjnych na temat SEPA, w tym: dystrybuował polskojęzyczną broszurę informacyjną nt. SEPA Europejskiego Banku Centralnego podczas Dni Otwartych NBP (15 – 16 września 2007 r.), uruchomił na stronie internetowej NBP zakładkę dedykowaną tej problematyce oraz przedstawiciel NBP wystąpił podczas organizowanej przez SEPA Polska konferencji „Praktyczne aspekty implementacji SEPA w Polsce” (15-16 października 2007 r.).

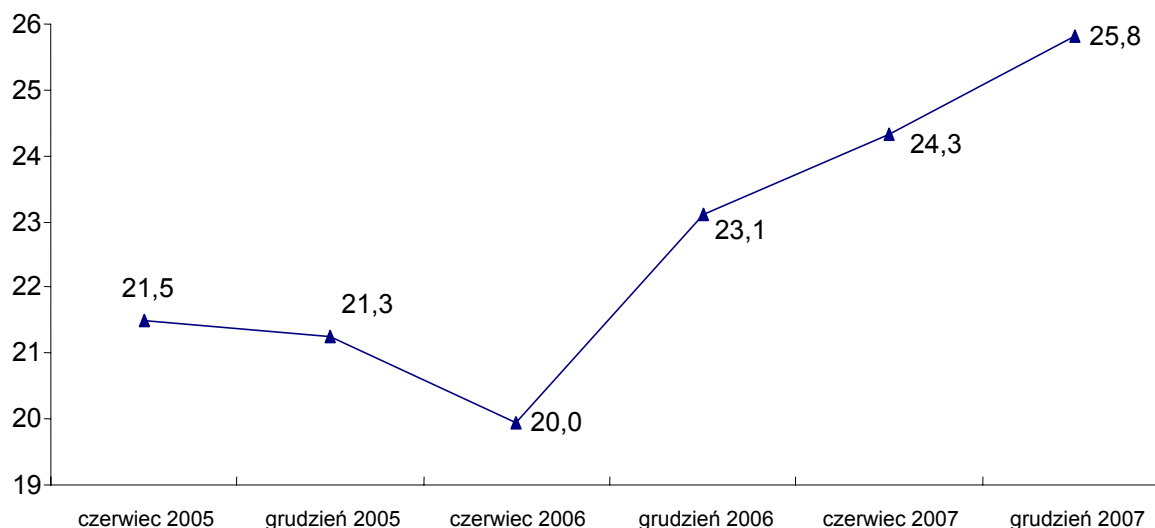
Tematyka SEPA była dwukrotnie przedmiotem dyskusji Rady ds. Systemu Płatniczego w minionym okresie (w dniach 1 października oraz 12 grudnia 2007 r.).

V. POZIOM ROZWOJU OBROTU BEZGOTÓWKOWEGO W POLSCE

Poziom obrotu bezgotówkowego w Polsce jest jednym z najważniejszych mierników rozwoju systemu płatniczego, dlatego DSP od II półrocza 2006 r. włącza to zagadnienie do prezentowanego materiału. W prezentowanym materiale przedstawiamy trzy podstawowe i najbardziej ogólne wskaźniki poziomu rozwoju obrotu bezgotówkowego. Pierwszy z nich to liczba rachunków bankowych osób fizycznych. Posiadanie rachunku bankowego jest konieczne dla korzystania z usług obrotu bezgotówkowego. Przekonanie klienta do otwarcia rachunku bankowego jest pierwszym krokiem dla zachęcenia go do dokonywania operacji bezgotówkowych.

Wg danych z Departamentu Statystyki NBP, liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (bez książeczek oszczędnościowych) od początku 2005 r. kształtuje się następująco:

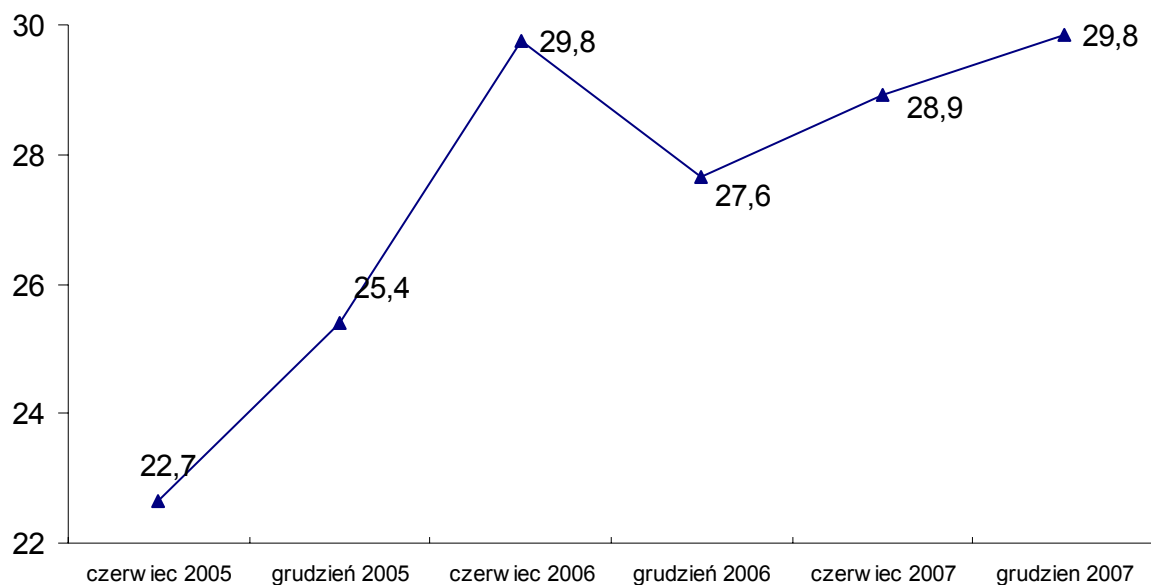
Wykres 3. Liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (w mln)

Wykres wyraźnie pokazuje wzrost liczby rachunków bankowych w ostatnim półtora roku, co jest bardzo pozytywną tendencją. Porównanie stanu z grudnia 2007 r. ze stanem z czerwca 2007 r. wskazuje na 20 % wzrost tego wskaźnika.

Rachunek bankowy jest bazą dla uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym, jednak samo posiadanie rachunku nie jest jednoznaczne z aktywnym korzystaniem z tego rachunku przez posiadacza. Dlatego wskaźnik liczby rachunków bankowych nie jest wystarczający dla pokazania ogólnego stanu obrotu bezgotówkowego w Polsce. Wskaźnikiem, który pozwala bardziej precyzyjnie określić ten stan, jest liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym, czyli liczba operacji bezgotówkowych podzielona przez liczbę rachunków bankowych. Do liczby operacji bezgotówkowych zaliczone zostały przelewy realizowane za pośrednictwem KIR S.A. (bez wpłat gotówkowych na rachunki bankowe), przelewy międzyoddziałowe w bankach, transakcje kartami płatniczymi, czekami oraz polecenia zapłaty. Wskaźnik ten jest w rzeczywistości dużo wyższy od faktycznej aktywności posiadacza rachunku, ponieważ z ogólnej liczby przelewów realizowanych zarówno w obrocie międzybankowym, jak i międzyoddziałowym, nie ma możliwości wyodrębnienia płatności osób fizycznych od płatności związanych z obrotem gospodarczym. Niemniej jednak wskaźnik ten pokazuje pewien obraz aktywności przeciętnego posiadacza rachunku bankowego, co obrazuje wykres 4.

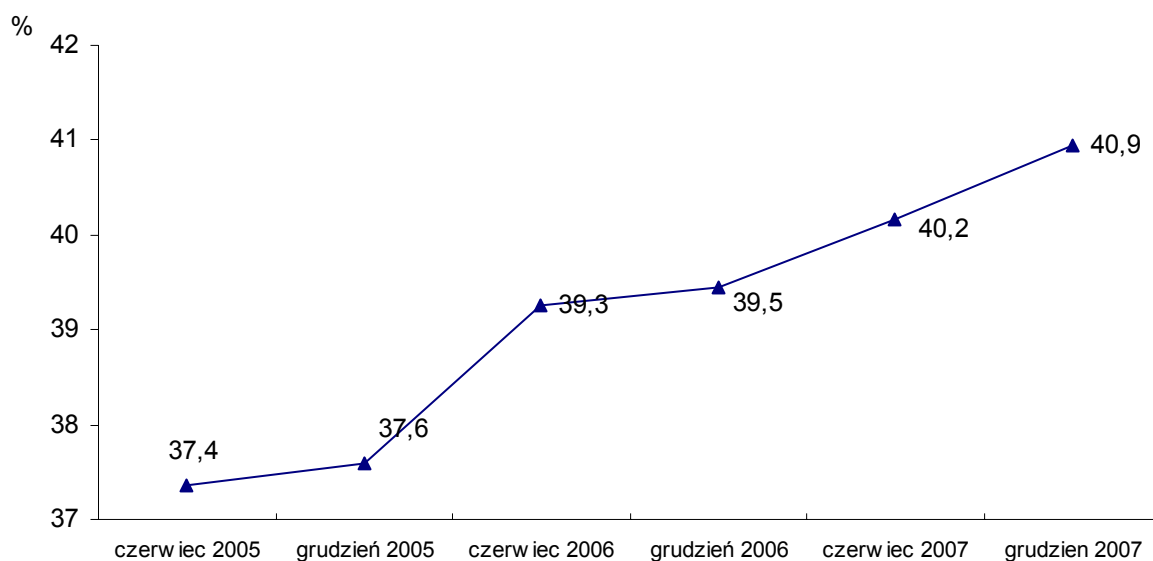
Wykres 4. Liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym.

W grudniu 2007 r. w porównaniu do czerwca 2007 r. prezentowany wskaźnik transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym wzrósł z poziomu 28,9 do poziomu 29,8. Analizując liczbę transakcji w porównaniu do krajów UE, można powiedzieć, że aktywność ta, mimo, że powoli rośnie, plasuje Polskę na przedostatnim miejscu w UE (wyprzedzamy jedynie Grecję) .

Trzecim parametrem jest udział depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1, czyli pieniądzu gotówkowym oraz depozytach *a vista*. W omawianym okresie wskaźnik ten przedstawiał się następująco:

Wykres 5. Udział depozytów gospodarstw domowych w M1.

Wskaźnik wielkości udziału depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1 wzrósł w okresie II półrocza 2007 r. z 40,2 % do 40,9 %. Jest to zmiana niewielka, ale w pożądanym kierunku.

Ogólnie można stwierdzić, że poziom obrotu bezgotówkowego w Polsce ujęty wg wyżej przedstawionych wskaźników jest relatywnie niewielki. Wydaje się, że na przeszkodzie do zwiększania udziału tego obrotu stoi zarówno niski poziom ‘urachunkowienia’ polskiego społeczeństwa, jak i mała aktywność w wykorzystaniu posiadanych rachunków bankowych do dokonywania płatności bezgotówkowych.

VI. KARTY PŁATNICZE

W II półroczu 2007 r. na rynku kart płatniczych zaszły następujące zmiany:

- 1) Utrzymała się tendencja wzrostowa liczby kart płatniczych. Na koniec grudnia 2007 r. liczba wydanych przez banki kart wyniosła 26,5 mln, co oznacza wzrost w ciągu półrocza o 6,3 %.
- 2) Wzrosła liczba i wartość transakcji dokonywanych kartami (gotówkowych i bezgotówkowych). W II półroczu 2007 r. kartami zrealizowano 559,8 mln transakcji (w tym 311,9 mln gotówkowych i 247,9 mln bezgotówkowych) o wartości 140,6 mld złotych (w tym 110,5 mld zł gotówkowych i 30,1 mld zł bezgotówkowych), co oznacza wzrost w stosunku do I półrocza 2007 r. odpowiednio o 8,5 % i 12,8 %, natomiast w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego odpowiednio o 18,2 % i 20 %. Transakcje

bezugotówkowe wykazują większą dynamikę wzrostu niż transakcje gotówkowe. Liczba transakcji bezgotówkowych wzrosła w stosunku do I półrocza o 15,9 %, a ich wartość o 21,1 %, natomiast w stosunku do II półrocza 2006 r. odpowiednio o 30,3 % i 30,5 %.

- 3) Znacznie wzrosła liczba wydanych kart kredytowych (w grudniu 2007 r. było ich 7,8 mln, tj. o 13 % więcej w porównaniu do czerwca 2007 r.). Jest to bardzo pozytywna tendencja, bowiem karty kredytowe, w odróżnieniu od kart debetowych, są głównie wykorzystywane do dokonywania płatności bezgotówkowych (ponad 88 % liczby transakcji dokonywanych kartami kredytowymi to transakcje bezgotówkowe). Znacząco wzrósł również udział kart kredytowych w ogólnej liczbie wydanych kart. Udział poszczególnych rodzajów kart w liczbie wydanych kart kształtował się na koniec grudnia 2007 r. następująco:
 - karty debetowe 68,9 % (na koniec grudnia 2006 r. stanowiły one 71 %),
 - karty kredytowe 29,5 % (na koniec grudnia 2006 r. stanowiły one 26,6 %),
 - karty obciążeniowe 1,6 % (na koniec grudnia 2006 r. stanowiły one 2,3 %).
- 4) Nadal na rynku dominują karty oparte na technologii paska magnetycznego, których udział w ogólnej liczbie kart płatniczych wyniósł na koniec grudnia 2007 r. 92,3 %. Systematycznie rośnie liczba kart w standardzie EMV, które, oprócz paska magnetycznego, wyposażone są również w mikroprocesor. Na koniec grudnia 2007 r. wydano 1,98 mln kart EMV, co oznacza wzrost o 20% w stosunku do I półrocza. Liderem na rynku jest Bank Zachodni WBK SA, który wydał już ponad 1,7 mln takich kart.
- 5) Na koniec grudnia 2007 r. na rynku było ponad 170 tys. terminali POS, co oznacza, że w ciągu ostatnich sześciu miesięcy odnotowano wzrost aż o 19 %. Według danych przekazanych do NBP przez agentów rozliczeniowych w punktach handlowo-usługowych na terenie naszego kraju dokonano w II półroczu ponad 247,8 mln transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości ponad 29,8 mld zł. Oznacza to wzrost w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku odpowiednio o 27,5 % i 28,8 %.
- 6) Zaobserwowano również wzrost sieci bankomatów. Na koniec grudnia 2007 r. posiadacze kart mieli dostęp do 11.542 bankomatów na terenie kraju, co oznacza wzrost w porównaniu do końca I półrocza 2007 r. o ok. 9 %. Oprócz banków rozwijających własne sieci bankomatów, coraz większą liczbę bankomatów posiadają niebankowi operatorzy, np. Euronet Polska Sp. z o.o., Cash4You (Diebold Poland Sp. z o.o.), eCard S.A.

Zasygnalizowane powyżej tendencje wskazują, że rynek kart płatniczych należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się rynków usług bankowych. Zbierane przez NBP dane statystyczne pozwalają stwierdzić, iż stopniowo zmieniają się zachowania posiadaczy kart, którzy coraz częściej wykorzystują karty do dokonywania płatności bezgotówkowych. W

drugim półroczu 2007 r. 44,3 % liczby i 21,4 % wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi stanowiły transakcje bezgotówkowe, w analogicznym okresie roku ubiegłego wskaźniki te wynosiły odpowiednio 40,2 % i 19,7 %.

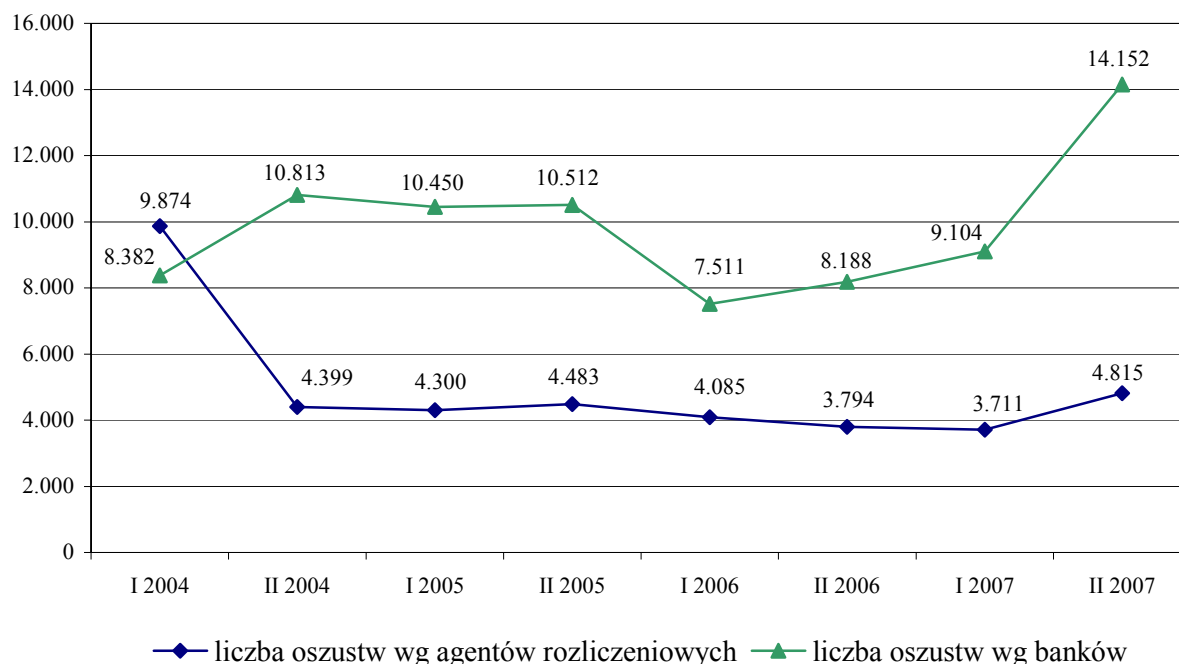
VII. OSZUSTWA W ZAKRESIE ROZLICZEŃ PIENIĘŻNYCH PRZEPROWADZANYCH ZA POŚREDNICTWEM BANKÓW

Według danych przekazywanych przez banki, w II półroczu 2007 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 14.152, a wartość 8.719.642 zł. Średnia wartość jednej transakcji oszukańczej zmniejszyła się z 921 zł do 616 zł. W porównaniu do poprzedniego półrocza liczba takich operacji wzrosła o 55%, a wartość o 64%. Na wzrost ten wpłynęły głównie transakcje dokonane kartami sfalszowanymi oraz kartami uzyskanymi na podstawie fałszywych danych. W pierwszym przypadku do dokonywania transakcji zostały wykorzystane numery kart, które nie zostały jeszcze wysłane do klientów. Numery tych kart zostały zablokowane, w związku z czym wzrost transakcji oszukańczych w tej kategorii należy potraktować incydentalnie. W drugim przypadku transakcje oszukańcze były dokonywane przy użyciu kart uzyskanych na podstawie sfalszowanych dokumentów. Dokumenty te były przygotowywane przez zidentyfikowaną obecnie grupę przestępczą.

Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że w II półroczu 2007 r. dokonano 4.815 operacji oszukańczych kartami płatniczymi na kwotę 2.676.626 zł. Średnia wartość jednej transakcji oszukańczej zmniejszyła się z 828 zł do 556 zł. Liczba operacji oszukańczych wzrosła w stosunku do poprzedniego półrocza o 30%, a wartość spadła o 15%. Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowią 0,02 % ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez agentów.

Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki, co przedstawia wykres 6.

Wykres 6. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2004 - 2007

Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi wraz z PIN-kodem lub kartami sfałszowanymi oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydаныmi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanyymi w innych krajach.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych najbardziej niebezpieczne, choć mało liczne, są oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie stwierdzono 429 takich przypadków w porównaniu do 175 w poprzednim półroczu. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zmniejszyła się z ok. 33.977 zł do ok. 18.733 zł. Znaczny wzrost oszustw dokonanych z wykorzystaniem polecenia przelewu był spowodowany wykorzystaniem przez klientów dysfunkcyjności systemu bankowości elektronicznej jednego z banków. Osoby podejrzane o popełnienie przestępstwa zostały zatrzymane.

W II półroczu 2007 r. dokonano 76 transakcji oszukańczych z wykorzystaniem czeków, co oznacza wzrost w stosunku do I półroczu 2007 r. o 348%.

Na podkreślenie zasługuje fakt braku odnotowania jakichkolwiek incydentów związanych z poleceniem zapłaty.

VIII. DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ NBP W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMAMI PŁATNOŚCI I SYSTEMAMI AUTORYZACJI I ROZLICZEŃ PROWADZONYMI PRZEZ NIEBANKOWYCH AGENTÓW ROZLICZENIOWYCH

W II półroczu 2007 r. NBP realizował zadania w zakresie nadzoru nad systemami płatności wynikające z ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, jak również zadania wynikające z ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych.

We wrześniu 2007 r. Prezes NBP wydał zgodę na wprowadzenie zmian w systemach ELIXIR i EuroELIXIR prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. Zmiany w systemie EuroELIXIR polegały na wdrożeniu nowego komunikatu typu „SEPA Credit Transfer”. W związku z powyższym przesunięciu uległa godzina zamknięcia dla zleceń banków wejścia na II przebieg z godziny 16.00 na godzinę 15.30 dla rozliczeń wewnątrzsystemowych i międzysystemowych. W systemie ELIXIR i EuroELIXIR nastąpiła dodatkowa zmiana harmonogramu rozliczeń, ale jedynie dla zbiorów komunikatów dostarczonych do Izby na maszynowym nośniku informacji. Zmiana ta wynikała z faktu centralizacji rozliczeń w bankach, co pozwoli na przesyłanie większej liczby komunikatów zwłaszcza w systemie ELIXIR.

W II półroczu 2007 r. zaszły również zmiany na rynku podmiotów prowadzących działalność polegającą na pośredniczeniu w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe. Jedną z największych firm na tym rynku, Okienko Kasowe S.A. z siedzibą w Łodzi, w dniu 30 października 2007 r. złożyła wniosek o ogłoszenie upadłości spółki. W marcu 2007 r. firma ta przejęła dwie firmy: Polską Izbę Rozliczeń Finansowych z siedzibą w Łodzi i PROSSPOL Sp. z o. o. z siedzibą w Poznaniu.

IX. SYSTEMY ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

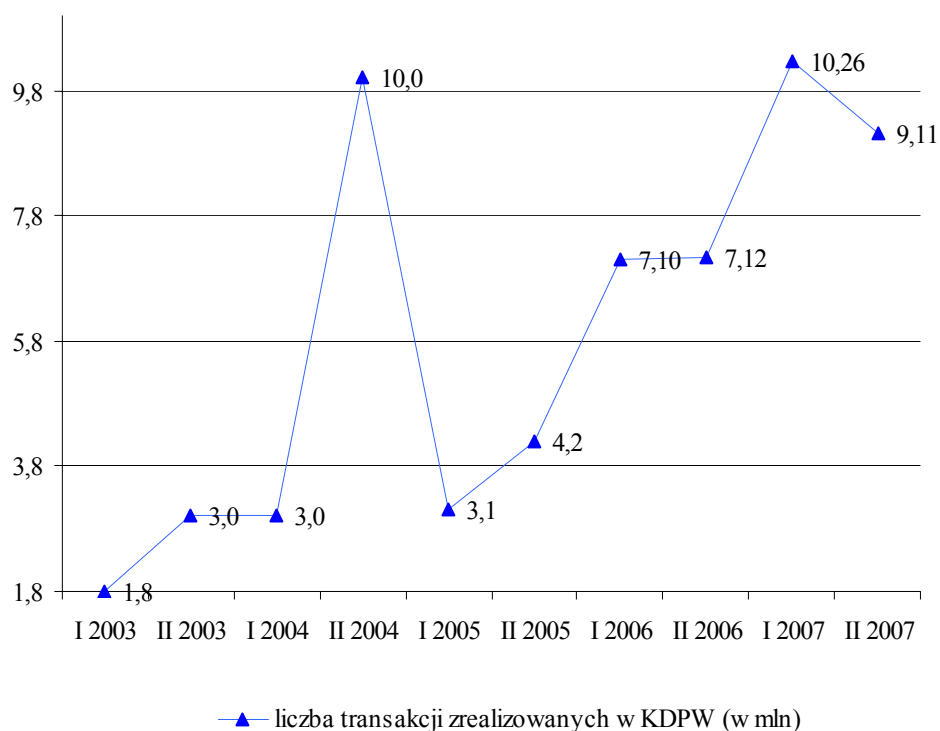
Najważniejszymi wydarzeniami związanymi z systemem rozrachunku papierów wartościowych prowadzonym przez KDPW S.A. w II półroczu 2007 roku były:

1. Osiągnięcie gotowości operacyjnej w zakresie obsługi nowego rynku prowadzonego przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. - New Connect.
2. Wydłużenie czasu trwania rozliczeń i rozrachunków w systemie rozliczeń w czasie rzeczywistym do godz. 18.15 dla operacji niewymagających rozliczeń pieniężnych.

3. Uproszczenie zasad otwierania kont prowadzonych przez KDPW dla uczestników KDPW pełniących funkcję animatorów obrotu zorganizowanego.
4. Prowadzenie prac związanych z wdrożeniem nowego systemu depozytowo-rozliczeniowego. Efektem tych prac było między innymi zorganizowanie cyklu prezentacji dla uczestników KDPW na temat głównych obszarów funkcjonowania nowego systemu.
5. Wprowadzenie zasad interwencyjnego odkupu papierów wartościowych w przypadku utrzymującego się zawieszenia rozrachunku transakcji. W przypadku utrzymującego się zawieszenia rozliczenia transakcji objętych funduszem rozliczeniowym albo funduszem zabezpieczającym ASO, trzeciego dnia po dniu, w którym powinien nastąpić rozrachunek, KDPW podejmuje działania zmierzające do odkupu papierów wartościowych brakujących do rozliczenia.
6. Rozszerzenie katalogu pożyczek automatycznych o pożyczki służące zabezpieczeniu realizacji lub likwidacji zawieszenia rozrachunku dokonywanego w związku z rozliczeniem posttransakcyjnym transakcji zawartych na rynku regulowanym. Pożyczki automatyczne służące ww. celom mogą być udzielane również uczestnikom KDPW będącym stronami rozliczeń posttransakcyjnych, jeżeli zgłoszą oni KDPW zamiar uczestniczenia w tych pożyczkach w charakterze pożyczkobiorcy.
7. Zniesienie ograniczeń pożyczek automatycznych w okresie trwania procesu ustanawiania uprawnionych do świadczeń z papierów wartościowych. W związku ze zmianami w regulacjach KDPW, nie następuje automatyczne rozwiązanie pożyczek, których termin zwrotu przypada na dzień lub po dniu ustalenia uprawnionych do świadczeń, jak również jest możliwe w tym dniu udzielenie automatycznej pożyczki papierów wartościowych, pod warunkiem zgłoszenia papierów do pożyczania przez pożyczkodawcę.

W II półroczu 2007 r. w KDPW rozliczono 9.109.252 transakcji na łączną wartość 4.014,6 mld zł (w I półroczu 2007 r. odpowiednio 10.261.259 transakcji o wartości 3.488,1 mld zł).

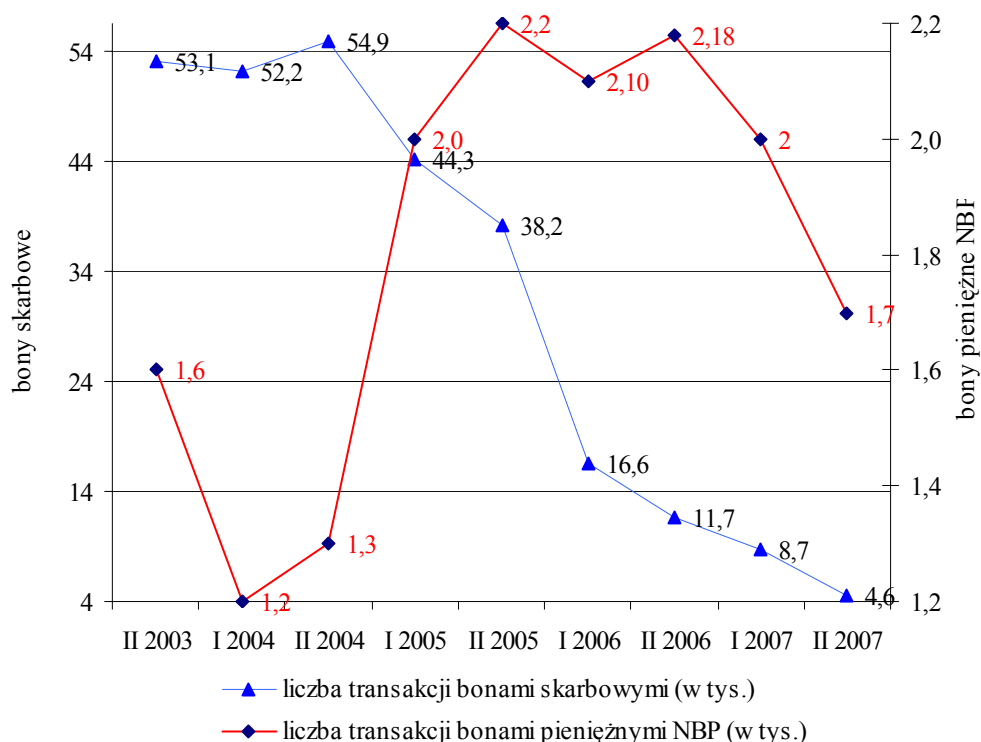
Wykres 7. Liczba transakcji zrealizowanych w KDPW w latach 2003 - 2007.

W zakresie funkcjonowania RPW w II półroczu 2007 r. nie zaszły istotne zmiany.

W omawianym okresie Rejestr Papierów Wartościowych przetworzył 4.629 transakcji bonami skarbowymi o wartości 92.4 mld zł (w I półroczu 2007 r. 8.675 transakcji o wartości 114,2 mld zł), oraz 1.685 transakcji bonami pieniężnymi NBP na kwotę 977.5 mld zł (1.972 transakcje o wartości 1.136 mld zł w I półroczu 2007 r.).

Wykres 8. Liczba transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi zrealizowanych w RPW w latach 2003 - 2007.

PODSUMOWANIE

Funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2007 r. należy ocenić pozytywnie.

Oba krajowe systemy RTGS, będące najważniejszą arterią dla przepływów finansowych w sektorze bankowym, działały sprawnie i bez większych zakłóceń. W dniu 19 listopada 2007 r. rozpoczął funkcjonowanie system TARGET2, do którego NBP przystąpi z dniem 19 maja 2008 r., w związku z czym w minionym półroczu koncentrowano się na pracach dotyczących przygotowania NBP i środowiska bankowego do uczestnictwa w tym systemie.

W zakresie prac związanych z urzeczywistnianiem projektu SEPA, w drugim półroczu 2007 r. szczególną uwagę poświęcono działaniom związanym z przygotowaniem polskiego sektora bankowego do wprowadzenia nowego instrumentu płatniczego – SEPA Credit Transfer.

W zakresie poziomu rozwoju obrotu bezgotówkowego prezentowane wskaźniki stale wzrastają, jednakże jest to wzrost bardzo powolny, zwłaszcza biorąc pod uwagę rozwój poziomu obrotu bezgotówkowego w innych krajach Unii Europejskiej. Podstawową barierą

jest niska liczba rachunków bankowych osób fizycznych oraz relatywnie mała aktywność klientów posiadających takie rachunki.

Znaczny wzrost liczby wydanych kart kredytowych oraz terminali POS potwierdza, że rynek kart płatniczych to najbardziej dynamicznie rozwijający się segment rynku rozliczeń detalicznych. Wzrost liczby i wartości transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami płatniczymi świadczą o pozytywnych tendencjach w zakresie zachowań posiadaczy kart płatniczych. Negatywnym zjawiskiem, jakie miało miejsce w drugim półroczu 2007 r., związanym z transakcjami płatniczymi dokonanymi kartami płatniczymi, był duży wzrost liczby i wartości operacji oszukańczych.

W zakresie działań związanych z systemami rozrachunku papierów wartościowych w minionym półroczu, podkreślić należy przygotowanie KDPW do obsługi nowego rynku prowadzonego przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. - New Connect, a także podjęcie prac mających na celu podniesienie efektywności oraz bezpieczeństwa rozliczeń i rozrachunku w KDPW.

Materiał opracowali:

Krzysztof Freliszek

Anna Kalinowska-Piech

Robert Klepacz

Małgorzata Kopańska

Radosław Krawczyk

Radosław Łodyga

Paweł Łysakowski

Ewa Ożdżeńska

Wanda Rafalska

Beata Wróbel

Agnieszka Zdzeszyńska

Departament Systemu Płatniczego